

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Konstruktikielioppi ja osittaisen produktiivisuuden arvoitus

Antti Leino <antti.leino@cs.helsinki.fi>

13.12.2006

Johdanto

Konstruktiokielioppi

- Perinteisessä muodossaan (Fillmore — Kay 1995)
  - Generatiivinen (muttei transformaatioita)
  - Formaali kuvaus (Kay 2002a)
  - Ei varsinaisesti kognitiivinen, mutta yhteensopiva
- Sittemmin myös kognitiivislähtöisiä formulointeja

Johdanto

Perinteisen CxG:n näkemys

- Uusia ilmauksia kahdella tavalla (Kay 2002b; Fillmore 1997):
  - Kielen järjestelmää käyttäen: olemassaolevista konstruktioista unifikaation kautta
    - Kay puhuu *unifikaatiosta* samassa mielessä kuin matemaattinen logiikka
  - Kielen järjestelmää laajentaen: kerrallisia innovaatioita, »pattern of coining«
- Nämä kaksi tapaa eri mekanismit
- Selvä jako produktiiviseen ja yksittäisiin innovaatioihin

Entä sitten?

Jokin on pielessä

- Raja ei ole näin selvä
  - Metakonstruktiot (J. Leino ja Östman 2005)
  - Prototyypisyys (mm. Goldberg 1995)
  - Analogiasarjat (Onikki-Rantajääskö 2001)
- Monet konstruktikielioppineet ovat myös kognitivisteja
  - Lähtökohta ei samalla tavalla generatiivis—formalistinen kuin Kayn
  - Vrt. esim. Croft ja Cruse (2004); Goldberg (2006)
- Minun taustani paikannimistössä

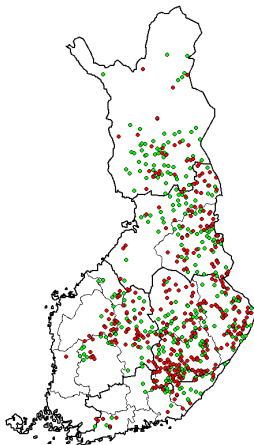

Produktiivisuus paikannimissä

Esimerkki 2: kalat nimissä

- *Ahvenlampi* —
Haukilampi
- Nimet selvästi vaikuttaneet toisiinsa
- Vastaavia pareja on paljon ⇒ nimenmuodostustapa ilmeisen yleinen
- Varsinaista produktiivista konstruktiota vaikea löytää

Konstruktion luonne

Sääntöjä vai säännönmukaisuuksia?

- Pohjimmiltaan kyse on konstruktion olemuksesta
  - Kay ym.: generatiivisen kieliopin sääntöjä
  - Croft ym.: havaittujen ilmausten typologisia yleistyksiä
- Jälkimmäinen tulkinta antaa paremmat eväät
- Kognitiivisissa teorioissa ei yleensä jyrkkiä rajoja vaan jatkumota
- voisiko konstruktio—konstrukti olla myös tällainen?
  - Prototyypipohjainen lähestymistapa mahdollistaa tämän

Konstruktion luonne

Prototyypipohjaisuuden haaste

- Mihin vedetään raja?
  - Kuinka kauas prototyypistä voi mennä?
  - Onko tällaista rajaa löydettävissä?
- Konstruktiolle määritelmä, joka sallii yhtä aikaa
  - Prototyypin ilmentymän
  - Rajan sen vaikutusalueelle
    - Raja ei ole jyrkkä
- Määrittelyyn mukaan tarvittaessa sekä muoto että merkitys

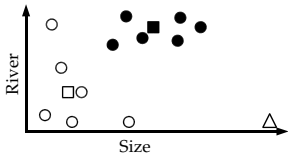

Konstruktion klusteritulkinata

Prototyyppejä ja rajoja

- Klusterointi eli ryvästys: jaetaan aineisto mahdollisimman homogeenisiin osiin, jotka keskenään mahdollisimman erilaisia

- Konstruktio ilmausten ryppäänä
  - Keskipiste $\approx$ prototyyppi
  - Rajat $\approx$ elementtien vaihteluvälit $\approx$ konstruktion rakennekuvaus
  - Raja ei enää ehdoton

Konstruktion klusteritulkinta

Seurauksia

- Konstruktion ja konstruktin välillä jatkumo
  - Yksittäinen ilmauskin voi toimia prototyyppinä
  - Konstruktio vakiintuneempi ja sitä kautta produktiivisempi

- Unifikaatio ei käy
  - Kuvausformalismin lähtökohdiltaan liian erilainen
  - Tilalle jotain muuta

Konstruktoiden integrointi

Sumeaa »unifikaatiota» etsimässä

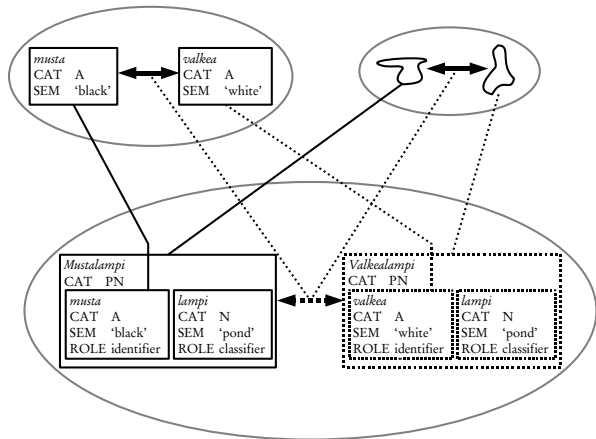
- Lähtökohta: konstruktio rypäänä
- Tehtävä: uusi ilmaus, joka
  - sopii olemassaolevan konstruktion sisälle tai
  - laajentaa prototyypin vaikutusaluetta
- Olennaista, miten uusi ilmaus sopii yhteen olemassaolevien kanssa
  - Kuulostaa kovasti analogialta
  - Konstruktion semanttinen / käsitteellinen puoli usein hyvinkin merkittävä
- Mekanismina paljolti käsiteintegraatio (conceptual integration / blending, esim. Fauconnier ja Turner 2003)
  - Vrt. Croft (2001): syntaktiset suhteet sekundaareja

Konstruktoiden integrointi

Esimerkki: Valkealampi

- Pohjana *Mustalampi* ja oppositio *musta—valkea* (A. Leino [tulossa])

Lopuksi

- Tässä lähtökohtana paikannimet ja nimenmuodostus
  - Jokseenkin eksoottista kielenaineksena
- Toimii, sopii suunnilleen yhteen kognitiivishenkisten konstruktikielioppien kanssa
- Monessa suhteessa yhtymäkohtia strukturalismiin
- Miten tämä muuntautuu lauseen kokoisten ilmausten kuvaukseen?

Kirjallisuutta

- Croft, William 2001: *Radical Construction Grammar. Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford University Press.
- Croft, William — Cruse, D. Alan 2004: *Cognitive Linguistics*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press.
- Fauconnier, Gilles — Turner, Mark 2003: *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. Basic Books.
- Fillmore, Charles J. 1997: Lecture on Idiomaticity. URL <http://www.icsi.berkeley.edu/~kay/bcg/lec02.html>. [16.8.2004].
- Goldberg, Adele 1995: *Constructions. A Construction Grammar Approach to Argument Structure*. University of Chicago Press, Chicago and London.
- 2006: *Constructions at Work: the nature of generalization in language*. Oxford University Press.
- Kay, Paul 2002a: An Informal Sketch of a Formal Architecture for Construction Grammar. *Grammars*, 5:1–19.
- 2002b: Patterns of Coining. *Second International Conference on Construction Grammar*. URL <http://www.icsi.berkeley.edu/~kay/coining.pdf>. [21.11.2005].
- Leino, Antti (tulossa): Place names as constructions. *Onoma*, 41.
- Leino, Jaakko — Östman, Jan-Ola 2005: Constructions and Variability. Mirjam Fried — Hans C. Boas (toim.), *Grammatical Constructions. Back to the roots*, Constructional Approaches to Language 4. John Benjamins.
- Onikki-Rantajääskö, Tiina 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 817. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.